

FOR ANY LEGAL AID CONTACT:

THE FRONT OFFICE DISTRICT LEGAL SERVICES
AUTHORITY, KOHIMA, DIMAPUR, WOKHA, PHEK,
ZUNHEBOTO, MOKOKCHUNG, TUENSANG,
LONGLENG, KIPHIRE, MON AND PEREN OR ANY
LEGAL SERVICES CLINIC

YOUR RIGHTS MATTER

A BOOKLET ON

**NSLSA - Mechüu la Thedo nu
Mha Pepikecü Kedoju Chatha
(Angami)**

Translated by: Shri Keduvi Zhotso

Published by:

Nagaland State Legal Service Authority
DC Office Compound,
Nagaland Pensioners Association Office Building, Top Floor
Nagaland : Kohima - 797001
Helpline: +9118003453883. Office- 0370-2290153
Email: nslsa.nagaland@yahoo.in
NSLSA HELPINE-15100

Hon'ble Mr. Justice Ashutosh Kumar

Chief Justice, Gauhati High Court

_____ & _____

Patron-in-Chief NSLSA

Hon'ble Mr. Justice Kalyan Rai Surana

Judge, Gauhati High Court

_____ & _____

Executive Chairman, NSLSA

Hon'ble Mr. Justice Soumitra Saikia

Judge, Gauhati High Court

_____ & _____

Chairman, HCLSC

Kohima Bench

Mr. Neiko Akami, NJS

Member Secretary

Nagaland State Legal Services Authority

2026

**NALSA Mechüu la Thedo nu Mha Pepihecü Kedoju Chatha.
(Angami)**

Pherüna nu thenyie pepihecü-ue kijü nyie, ki, kikru donu, siezanuomia mu khenu kinyiko menuo se di thecathepi chüshüya. Thenyie hakoe kedoju lieliaketamia mu mechü nu tsüphrümia huoe theca chüshüya. Thenyie hakoe dienyakiko nunu mo di chazou nu chüshüya, siro thedonu thenyie keseu-e mhapuorei rhü morei pepi zoya mo sirei puotou nu, thenyie-ue se kepekhre nunu uko bu uko donu mha pepi kemezhülieya, sidi thedonu mechüu la mhachü kemenewalie kevi chau pfhü parlieya. Hau nunu nouphünouyie, kezekesuo mechü nu pesiewalie keviko pejülieya tsiu thedo nu thenyie pepihecü hau gei u kemerü pebalieya. Siro thenyie pepihecü hau-e bahurei kejuketsopfhümia bu rüü se di uko lietho-u puotei pete nu se uko khruohilie vi. Thedo nu thenyie se kebau-e mechü nu krüta, u dietho, miatho mu ketouca seyakezhamia mu mia bu rhuhecümia mha pecapepikeshümia mu ukoe kezekevi se vorya, pelelie kesü zhorüli se mhachükeshü nunu kezepuo kechü thau chü pekuoshüya. Mhatho kemeyie hau nunu thenyie chü pezhawa di se dienyakiko nu vo di mhakere pesiewalie keviko therhielie ba.

Kebvühecü Cau Sikelie.

Kenyakecüe themia gei tuoya zo derei süu la üdi themia bu kezesuo tuoketuo die jü. Kebouhecü siertaya kecüko sikelie nunu theca chüpie thedo nu shüshüyakezha puo kemevi, bahurei kejuketsopfhümiako bu rüü di puocau silieya. Thelanu, kebvükebouhecü cau sikelie geinu thedo nu kebou per talie keviko puoteitouki chükelie geinu menuo di kerüchü lalieya sidi huohuo chü pevilie mu keze kenourhe lalieya.

Mechü Donu Kebou Kecü Huo.:

Mechü hou nu rüchü ha teisonhie themiako donu kebou kebako khruohilieya. Mechü donu rüchüu we kezekevi chau rhü separlieya sidi kebvükebou kebau rüü di mu puo therhu kenyi vitho chülieya.

Sirei thedo nu thenyie se kebau-e ki ketso phi mu chülie vishi icüu si di mhachü morosuo. Süko liro thenyie kereko, mechü nu thezhoko mu thenyie u gei kebamia bu thedo nu rüchüu se suo. Kebou keba cau sitou di mha pepikeshü ro, thedo nu kebou kebau chü kemezhühükecü rübei zomonyü themiako kepeleu chü penyilieya.

Thedo nu Rüchü Teiki Kesezho

Thedo nu rüchü teiki silie kerüü kropuo liro:

- Puo tha puou (Sedeu/ Therieu) : dojülie, zekelie , thezhoko chükeshü sie kenya keba kronie bu diepu phreshülie.
- Puo tha kenieu (Miakra Kehou mu Miali Kehou) : Thenyieko kekha jü di kepulie, morosuo üro mialiu rei kiepie rüchülie.
- Puo tha seu (Khriekecü mu kedalie kevi) : Puokrutou-u pecapepishülieketuo nyieko pfhü separshülie di kele kerhe nunu mhachühülie.
- Puo tha diau (Kepfhekhokelie mu tseikelie): Thenyie pepikelieu thulie, zaruko chühülie mu thenyieu mhakevi nunu puo thela chülie .

Chatha ca thenie mecümecie di thedo nu thenyie se kebau mu puo kronie gei kerüguo, therhu mu khriekelie mhiçieu.

Puo tha	Ke- merüu	Mhitsie	Theca khashüyakezhamia mhatho -u
Puo tha Puou: Dietherie	Huohuo kepeleu penyilie, thedo nu kezekesuo pesiewalie kevi pejülie di khrukhrekecü bu penyilie.	Puo kronie bu puocau silie, therhu ngulie di diethomiatho di kerüchülie kevi nouleu bu parkelie.	• Puo krutou-u nunu kro kenienie bu balie kevi thechü keseshülie • Kenei nunu zelie mu thedo nu thenyie se kebau tha pu kemezhüshülie. • U dzeüseko pekhre di se baya ücüu pekieshülie. • Thezho hako chü se parlie; Diepu kebamia pfhe rünyülie, u die vathewa hie mu u dzeko kepekhre nu se balie. • U kebvüwa mo di u bu dietherie khashülie, u nou kelev se kezalieketuo hüshülie.

Puo tha Kenieu: Miakra Kehou Mu Miali Kehou	Pfhü separkecü thedze kethoko pu mecümecieshülie, u noule bu puotou-u nu balie.	Rüchücau sisi kerüchülie, lutsahatsa kemeviu, se morokesuou silie di kele kerhe mu kekreichüko si kekreichülie di u nouleko puotou nunu kekhalie.	• U nourhei di mia pfhe rünyülie. • Thedze si morokesuoko pfhü kengulie di menuo nu mhako ketsokeláshülie. • Kebvükebou keba puocütou -u silie . • Kro kenienie bu huohuo pfhe rünyülie. • U tha kemevi pfhüta suo • Kedzütho nu keboukecüko die puokrutou-u nunu thulie. • Keboutalie kevi nguta ro Miali Kehou kie pie kesetalie. • U nouhüko meholie.
---	--	--	--

U kelhou u, u nanyü, u rhi, teicieko, u nei si kreiekcü pejúkelie nunu krotho kekreichü kepeleu pebalie vi mu u kelhou zhorülike mechü donu mhachü peviliétuo. India nu u zhorülike kekreichü bayakezha kemhie thedo nu thenyie pepikecüü rübei mo di keze puo kechü, therhu mu kezekevi se pherünako nu rei shüshüya.

Puotoukecü, thezho mu ketsekeshü

Kelhouzho puotoukecü mu thezhokoe thedo nu rüchü co kemeteiu zo. Thedo nu thenyie se kebau-e kedikechükipuo kerüchü mu ketseshü morokesuo tei silieya. (LSA Act, Section 89 CPC mu NALSA/ SLSA/ DLSA mhatho) sisi pekhre nu puo mhathoko seliya, mia ketso periekcü mu thedze pfhükelieko menuo di khapie balieya.Hako medzikelie geinu mechü donu thenyie pepikelie rübei monyü ketoucau chükehielieya mu thezhoko chü kemeteishüya. Thedo nu thenyie se kebau-e kezekeviu rübei monyü kethocau se mechü cha thashüya.

Pfhekhokelieu se kethukeru nu shükelie:

Pfhekhokelie die se kethukeru nu shükelieu pie puo thela chüya mu thedo nu rüchüu la mhaca kemeyietho puo. Hau-e mecümecie, tseiütso, mu kenya kebamia medo-u nunu separya. Thu mecümeciekelie geinu thiesietsa kebvükeboutalie keviko pejúlieya. Mha pepikelie dieko pie kethukeru nu shükecü ki lutsahatsa kenya kebamia bu phrü mu silie kevi nunu thu morosuo.

Thedo nu thenyie pepikeshüu se kethukeru nu rübeimonyü puotou nunu mecümecie mu lutsahatsa kronie rhukecüu se kethukeru nu zhü morosuowe.

Thedze theseko, u nouleko, u nou kemecako se kepulie.

13. **Puocapuola kesouko pfhülie** - U se morokesuoko rünyülie, puoca keniyiko mu pushü kemo nounyüko rei sa.
14. **Zeikecü tei khashülie** – Kenya kebanie bu lelie di kepushülie.
15. **U nouhü nouleko le menuolie** - Puotou morei kekrükecüu leta mo di puo pu kebau tshüshülie.
16. **Die kere kepuu kedipie mia rhukecü diepu nu shükellie** - Lutsahatsa huohuo pejota mo di uko chatha pie u se morokesuoko kepulie.

Thedo nu mechü mha pepiyakezhamia mhatho

Mechü donu thenyie pepishüyakezhamiae thedo nu rüchüu melou-u zo. Ukoecapimiamorei ukilmia mo derei ukoe rüchüdieko puotou nu mhachü shüya. Puo keviko liro puorei yapie pekrei kemo, thenou chakecü, mia rhukecü, thedzeko pekhre se bakellie siro ketou nunu mhachükecü hakoe uko zhorüli keviko. Mhaca hako la mia bu uko peleya.

Kichiepuo ketso mhachüshü morokesuo sidi mhachükecü, mhachü kekrüwa mokecü, thakie chü di lhoukeshü icü zhorülikoe pherünamia kepeleu ngu kralieya. Theca puotou nunu pepikeshüe u khie u mhoko ze mhachü kemenellieya. Siro therhu, kezekevi se vor u rüna nu shülieya.

U kelhouzho rhukecü mu thezho pepikecü nu u nei si kreiketa

U kelhouzho rhukecüu liro thezho-thechie pete sikecüu pu ba mo derei therhu, puotou nunu mhachükecü, u kireikellie hakoe keniyakecümia kerüguotsa mhachü pevishüya.

Puo tha Seu : Khriekücü mu Kedallie kevi			• Kelekemedo keviko thullie mu mia pejota hie. • U kele keviko sellie di siedzeu nu kedipuo se vor-tuo shi sillie. • Diebo-u pemvü di mha-thochie rhülie (puoma, puo-tei, keperokecü, kishükinyi) • Ketho- u dojükecü • U kemerüu se morokesuoko pfhükellie (thezho, puo thau, puotou nu mhachükecü) • Kro puo rei yapie pekreitakemo-u pie siekellie(mhale kekreibü kenie/ log-rolling), mha kekreibü se vor puo chükecü (package deals) • Theca puotou-u se mhachükecüu mehokeshü, ketou di bakellie, puo zho-tou-u se mhachü vokellie. • Leshü thupie kebako se puo chükellie.
	Mha kere ze kese keba nunu chülie kevi se parkellie. Siro mharhüko dojüshü di chülie keviu ked kellie.	Puo kronie bu ketho nu mecü di mharhü separkellie	

Puo tha diau: Pfhekhodie mu tseikelie	U die khakeshüko se kemeteilie; mecümecie di therhu nunu tseikelie	Mecümecie di pfhekhodiekoN thulie (pete, hou morei sikelioko kedzü nunu thulie) Kro Kenienie bu thepfu di lalie	Kedzü nu pfhekhodieko thulie (supukedipuo, kicüki puo, puoma, puo-teiko) • SMART icü dieu selie (puocütou-u, mejülie kevi, chü khrielieketuoko, puo-krutou-u puoteiu) • Menuo di Keseshülie, Me-hoshülie, puo shie rekuota ro icü se dojükelie (kebou parta ro kedipuo mhieta) • Tseilie moketa : Pepikelieko mu pepilie moketako thulie, u kele kerhelie mota ro: siedzeu la puo thau pfhülie • Thukewako phrüşhülie, mia medo-u ketsolie, kekrüketako chü kemezhülieketuo chülie . • Zaru chükelie leshüu pie kro kenienie tsüşhülie. • Therhu pie puothela chülie, kethezie se kro kenienie tsüşhülie, u kevitho-u khakeshü pu tsheshülie, mhale kemezhükelie se hüshülie, kedipuo mhietatuo shi menuo di kepushülie.
---	---	--	--

Thedo nu kepfhesikelie kesezhoko

Thenyie pepikecü nu kepfhesikelie ha kemeyietho puo. Puotou nunu sekelie geinu kerüchü khrukhrelieya. Puo kese zhoko liro:

1. **Mia die vathewa mo di mia pfhe rünyü menuokelie** – Diekepuu bu puo tei se puo kelevu pu tseishülie.
2. **Mia kebvükemo** - U nou khapie mia diepu kebamia pfhe rünyülie.
3. **Silie keba se pekieshülie** - Tsüngekeshü, mia mehotou di kerüchü mu mia chü kethepfu di “Sile, pu voshülie” icüko se kezashülie.
4. **Mia pfhe rünyü bacü ki, kedipuo pupie mia die kelatuo shi icüko leta hie** - Kepu-u pfhe menuo di rünyülie. Kedipuo pupie puo die kelatuo shi icüu nu n nou khashüta hie.
5. **Kedzüthonudieukepushüseibalie**-Mecümecielieketuo la puo diepu kemeyieko kepula sei balie.
6. **Puo diepuu puo sie pu lakeshü** - Kepuu le pejota mo di diepuu kepula shüşhü sei balie.
7. **Silie kebau mehokeshü** - “A puotou nunu pushü ba zo mo?” icüko ketsolie.
8. **U meleko nunu zasiko sikelie** - U meleko, u diepu kekhokeke pfhephra mu zeikecü zhoko meholie.
9. **Thenou mene di umo zasiko selie** - Ubou kevürei kemo, u pfhephra puotou nunu mia meholie.
10. **Mhotsu ketsolie** - U/mo nunu kelalie keviko ketsota mo di u bu u noulevu kezalie.
11. **Ketsoketuoko keselie** - Mia pejokecü dieko seta mo di u diepu nu ketoulie.
12. **Kenya kebako bu diepu pekrashüketuo hüshülie** –